

دار الفنون

ادبیات فارسی و عربی

فلسفہ، اجتماعیات، تاریخ، جغرافیہ، ادبیات

ایک آئندہ بر نشر اول نور

مندرجات :

- فیحتہ وعالمک وظیفہ سی [محمد امین]
 تورک فیلسوفی فارابی : حیاتی ، آثاری ، مسلکی [م . شمس الدین]
 تہ تودول ریو [مصطفی شکیب]
 اسکی ساولر [نجیب عاصم]

کتابیات و مجموعہ لر

نجیب عاصم بک
 ۰ ع ۰ م
 ۰ ر ۰ خ

اسلام متفکر لری
 اخلاقی تہذیب
 مجموعہ لر

شہزادہ ہاشمی : اوقاف اسلامیہ مطبعہ سی

۱۳۳۸-۱۹۲۲

فجته وعالمك وظيفه سي

اون سگزنجی عصرده تحولاته اوغرایان افکار و قوتلی انتقادات فرانسده انقلاب کیری تولید ایدرکن آلمانیادهده فیاض بر جریان فلسفی وجوده کتیردی . بو عصرک نصف اخیرنده مؤسسات واعتقادات تزلزله اوغرامش ، آلمان وجدانی اسکی مسندی غائب ایتشدی . بوصیراده یتیشن آلمان فیلسوفلری ملتیرینه قوتلی براید آل ، انسانیت ایچونده یوکسک املار تلقین اتمک چایشیدیلر . بو دهالردن بری فیخته در . فیخته حس اخلاقینک زوالی کورمکدن متولد هیجان ایله بتون عمرینی مستقبل نسلك اراده سنی تقویه ایتمک اونلری قوتلی بر ایده آل ایله تجهیز ایلک ایچون مجاهدیه حصر ایلشدر . وجود حقیقی یی نامتناهی (انا) دن ، نامتناهی فعالیتدن ، ترقی یی مقاومتلره قارشى غلبه دن عبارت کوردهن بو فیلسوفک عالمک وظیفه لرینه دائر ویردیکی بش قونفرانسی بزه فلسفه سنک ذوقی طاتدیراجنی کبی یوکسک بر قاب و صرفانک محیطنک اراده ده قدرتسز لکندن ، اخلاقده متانتسز لکندن ناصیل اضطراب چکه جکنی ، ناصیل بر عنزم ایله اطرافنه ایده آل تلقیننه چالیشه جغنی کوسترمک اعتباریه قیمتلی بروثیقه تشکیل ایدر . زمانمز کی قلبلری برلشدره جک رابطه لک آزالدیغی بر صیراده بو قونفرانسلرک منبع الهام اوله جغنه شبهه ایتیمورم .

۱

اون سگزنجی عصر نهایتنده ایکی قومشو ملتده ایکی مهم انقلاب اولویوردی : فرانسده اختلال کبیرایله اسکی مؤسسات ییقیلیور ، آلمانیاده قوتلی بر حرکت فلسفیه ایله وجدانلر ایچون یکی بر مبدأ ومسند آران یوردی . ماهیه آیری آیری ظن ایدیلن بوا یکی مهم انقلابک سبیلرندن بر قسمی مشترک ایدی : واقعا شکل خارجیسنه باقیله جق اولورسه فیخته لک ، شه لاینگلرک تحریات فلسفیه لریه انقلاب کبیرک اسبابی آراسنده جدی مناسبت اولدیغنک فرقنه بیله وار یلماز . فقط ایجه تعمیق ایدیلنجه پک اعلا کوزو کورکه آلمانیاده دوغان حریان فلسفینک عامللرندن بری ده اختلال کبیری احضار ایدن تحولات فکریه در .

اون سكزنجی عصرک نصف اولنده کی انتقادات فلسفیه ایله اسکی مؤسسات دینیه و سیاسیه نك حکم و نفوذی قلمبرده زائل اولنجه فرانسه ده ماضینک موروثاتی بسبتون تخریبه معطوف قانلی اختلال میدانہ کلش ، آلمانیا ده عینی سببله استنادینی غائب ایتمش اولان وجدانلری تطمین و تسکین ایده چک بر مبدأ فلسفی و اخلاقی بوله بیلمک اوزره فیاض بر حرکت فکریه میدان آلمشدر .

فرانسزلرک تحمل ایده مدکلری باغلر حکومتک ، کلیسا کی مؤسساتک حریتی تحدید ایتلمی ایدی . آلمانیا ده بو باغلری قیرمق احتیاجی اوپله بر شدتله حس ایدلمیوردی . آلمانلرک اوصیراده دویدقلری آتش انحلال ایدن قناعت دینیه و اخلاقیه یرینه قائم اولاجق افکار و مبدأ اخلاقی بی بولمق ، تزلزل ایدن مؤسسات اجتماعی بی استخلاف ایلیه چک تشکیلاتک خطوط اساسیه سنی دوشونمکدی . اون سکزنجی عصر فرانسز متفکرینی قیود خارجیه یه ، حکومتک جبر و ظلمنه قارشى درین بر کین دویارلردی . بونلرک ایستدکلری حریت اول امرده بو قیدلری قیرمقدی . آلمان متفکرینک آرادقلری حریت ایسه تحریات عمیقہ ایله بر مبدأ فلسفی یه اینانمق سایه سنده وجدانی شبه دن قورتارمق ، اراده بی تقویه ایلمکدی .

فرانسه ده آنسیقلوپه دیستلردن برینک اثری حکومتجه تعقیب ایدلکی زمان قیامت قوپاریلیر ، آچیق و کیزلی نه دهشتلی تنقیدلر ، نه آجی سوزلر صرف اولونوردی !.. آلمانیا ده قانت حیاتنک صوکلرنده ، اک حرمتہ شایان اولدینی بر دورده فلسفه دینیه یه دائر یازدینی مقاله لر اوزرینه برلین حکومتنک پک آجی تویخنه اوغرامشدی . (وولنر Wölner) کی محدود فکری بر حکومت آدامنک اختیار فیلسوفه یاپدینی معامله اطرافده هیچ بر عکس تأثیر اویاندرمادینی کی بالذات قانتک وجداننده بیله بویوک بر عصیان تولید ایتمه مشدی : « فکرلرمدن رجوع ایلمک ناموس سزلقدر . فقط بو کی حالده اختیار سکوت ایدوب نشریاته دوام ایتمه مک قرالک تبعه سی ایچون وظیفه در » دیمش ، اثرینک انتشاری ایچون قرالک وفاتنه قدر انتظار ایدیویرمشدی . بو ایکی ملت آیری آیری یوللرده مجادله ایدیورلردی . فرانسزلر حریت سیاسیه ایچون قان دوکدیلر . [۱] آلمانلر او صیراده وجدانک حقیقی حریتی و سکونتی الده ایتک ایچون جهاد فکریده بولندیلر . عینی حس

وهیجان فرانسه‌ده قیود خارجیہ نی ییقمغه، آلمانیا‌ده حریت باطنیہ نی الہ ایتمکه مصروف اولدی. آلمان ملتک انقلابلرنده، تفکراتنده کورولن وصف بارز «حریت باطنیہ» عشقیدر. ره فورم آلمانیا‌دن دوغمش، بر آلمان پاپاسینک اثریدر. معناسی وجدان دینی پاپانک، قار دیناللرک الحاصل تأثیرات خارجیہ‌نک سلطه‌سندن تخلیص‌در.

پروتستانلغک مراسمه، اینجیلک کلاننه کوره روحلری تنسیق ایتمکه چالیشدیغی بر صیراده ظهور ایدن (پییه‌تیزم) طریقتی اُک چوق آلمانیا‌ده انتشار ایتمش و وجدان و اخلاقی هر نوع شکل خارجی‌نک فوقه اصعادلریشدر. قانتک فلسفه اخلاقیه‌سینک ماهیتی‌ده بوندن باشقه برشیمیدر؟ باشقه مملکتلرده حکومتلره و مؤسسات سیاسیہ هجوم مودا اولدیغی بر زمانده قانت نظرنی پالکیز قوه باطنیہ‌سینه چویرمش، وظیفه‌نی عقیده دینیہ، عادات، و تاریخ حتی حسیاتک حاکمیتی آلتنه صوقمامق ایچون اونی «مختاریتی تحقق ایتدیرن بر قدرت متعال» عد ایلشدر.

وجدانلر شک ایچنده قالدیغی، اذواق حسیہ غلبه ایتدیگی دورلرده حریت باطنیہ موجود اولاماز. چونکه وجدانک حریتی روحک کندی ابداع ایتدیگی مبدئه تابع اولمشیدر. وجدانلرده شک و تردد اوילה بر مبدئه وقانونک وجودنی سلب ایدر. اذواق حسیہ‌نک غلبه‌سی ایسه وجدانک سوق طبیعیلره قارشى اسارتیدر. بویله دورلرده حریت باطنیہ احتیاجی بسبتون دویولور. اون سکیزنجی عصر نهایتی‌ده اوילה ایدی. چونکه انتقادات فکریه ناصیل فرانسه‌ده مؤسسات سیاسیہ نی هرج و مرج ایتمش ایسه آلمانیا‌ده افکار دینیہ و اخلاقیه‌ده یعنی من حیث المجموع اعمالمزی اداره ایلین مبادی و مفکوره‌لرده تشوشی انتاج ایتدی. چوقدنبری پروتستانلغک کلیسا‌نک آکلادیغی شکلی وجدانلری تسکین ایدم‌میور، اعمال ایچون باشلی باشنه بر رهبر اولامیوردی [۱]. بر آلساسلینک وجوده کتیردیگی (پییه‌تیزم) قلب و وجدانه مفرط و متعصبانه استناد ایتدیگی ایچون خصوصات دینیہ و اخلاقیه‌ده محاکمات عقلیه‌یه قطعاً جواز ویرمیوردی. بو یوزدن بر آراق علی الاطلاق فیلسوفلره هله «وولف» کی هرشیئک نور عقل ایله تنویر ایدیله بیله جکنه قائل اولانلره خصم بی امان کیلیمشلردی. بو یوزدن (پییه‌تیزم) اون سکیزنجی عصر نصفه دوغرو قوتی غائب ایتدی. فقط هیچ بر مذهب و عقیده اونک یرینی اشغال ایدم‌مدی. انکلیر

[۱] Philosophie analytique de l'histoire, Renouvier T. 3 p. 172

وفرانسز فيلسوفلرندن آلمانايه كچن ده ئيزم ودين طبيعي عقائدي ده هيچ يرلشه مدي : برقاج متفكر دين طبيعي فكريله خرس-تيانلغى تاليف ايچون اوغراشوب دورديلر . انسانلرك سعادتي وسكون وجداني ايچون لازم اولان عقائد دينيه يعنى قدرت الهيهيه ، بقاي روحه ايمان نهيه معقولات ومحاكات منطقيه ايله مثبت اولماسين ؟ نهيه كتب مقدسه عقلا ضروري و واجب اولان عقائدك تاريخاً ثبوتندن باشقه برشي عد ايديلسين ؟ بوسؤاللره مثبت ، جواب ويرلمكه اوغراشيلدي . فقط بوتشبات ده هيچ قوتلى برتائير براقامادي . متفكر دماغلرده قناعات مختلفه چارپيشوب دوريوردي . مثلاً ژان ئەدلمان Jean Ch. Edelman كليسانك يالكنز اينجيلك كلمات وافاداتنه اهميت عطف ايدن اورتودوقس عقائدندن پيه تيزمه كچمش فقط اونك هر نوع محاكات عقليه به خصم اولماسي يوزندن وجداني تطين ايله يه مه مشدي . صوكرالري عقلك الهى اولديغنى اينجيلك بر آيتندن استنتاج ايلمش ، آرتيق محاكات دينيه سنى اوگا استناد ايتديرمكه چالشمشدي . اكر عقل الهى ايسه وضع الهى اولان دين البته معقولات خارجنده اولامازدي . فقط صفات الهيهيه معقول ارلارق تصوره چالشيركن قدرت الوهيه نك كائنات خارجنده برقوت اولاميه جغه قانع اولويور ، سپينوزا كى اوني عالم داخلنده بر علت درونيه اولارق قبول ايدويوردي . ايشته متفكر لرك وجداني بويله عقیده دن عقیده به دولاشه رق هيچ بريله تطين ايديله ميوردي .

هله تام بو صيرالرده احتساسات (Sentiments) بشريه نك ماهيتي آكلاشيلمغه وملكه ذهنندن آري اولديغى تين ايتمه باشلامشدي . او وقت دينك ، احتساساتك دوغريدن دوغري به تلقين ايتديكي بر « حقيقت » عد ايدلمسي لازم كله جكي فكري وقناعتى ده اسكي نظرياتنه انضمام ايلدي . بو مختلف تلقيات دينيه قناعت اخلاقيه لري صار صيور ، متفكر لرده قوتلى بر ايمان اخلاقي وجوده كلمسنة مانع اولويوردي .

واقعا قانت تام بو صيراده مسلك انتقادى Criticisme وجوده كتيرمشدي . قانتك اثر معظمى البته اك مهم بر انقلاب فلسفيدر . فقط زمانك ايستديكي عقائد ومفكوره يي تلقين ايدجك ماهيته دكلدي . قانت تحليل وتصنيفي ك ايلري به كوتورمشدي . تشوش ايچنده اولان وجدانلر داياناجق قطعي برمبدا ايمان ارارلر . او تحليللر ، او تصنيفلردن اويله بر مبدئه يوكسلمك چوق مشكلدي . هيچ اولمازسه هر كسك كاري اولامازدي . ديكر جهتدن قانتك فلسفه سي ايدو آليزم ايلدره آليزم آراسنده متموج ايدى : قانت بر طرفدن

علممزی ذهنك تركیبي محصولی عد ایدیور، دیگر جهتدن ده بوفکرینه متناقض اولارق خارجه برذات اشیا (نومه ن) تصور ایلوردی . معلوماتمرك موضوع اصلیس اولان (حادثات) ایله ذهنأ بیله مدیکمز ، آکلایامدیغمز (نومه ن) عالمی ناصیل تألیف ایدیه - بیله جکدی ؟ ایشه بو مختلف اسبابه بالخاصه قانتك اسلوب تحریرنده کی چتینلک ده انضمام ایدنجه بوبیوک فیلسوفك اوصیرالرده دوغریدن دوغریه آلمان وجدانی اوزرینه مؤثر اولاماماسنك سببی آکلایشیلیر . مسلك انتقادیه دن اراده لر اوزرینه تأثیر ایده جك قدر قطعی ، بناء علیه دوغماتيك فقط برمبدأ معینه مستند استنتاجی بر فلسفه یه ، اونك نتیجه سی نشر وتعمیم ایچون یوکسك سجیه لی بر فیلسوفه احتیاج واردی . رومانتيك فلسفه مطلوب طرز تفکری وجوده کتیردی . او قوتلی اراده یی ده عصر فیخته ده بولدی .

۲

فیخته ده ا پك كنچ ایكن عصرينك تشوش فکری و سیاسیسنی حس ایتمش وبونك اوكنه كچمك ایچون نطقه ، یازی ایله معاصرلری اوزرینه تأثیر یایمق ایجاب ایده جكنه ایمان ایلشدی . هنوز یکر می آلتی یاشنده ایكن مستقبل حیاتی تأمین ایده جك هیچ بر منبع ومسلک مالک اولمادیغی وافکار فلسفه سی بیله تعین ایتدیکی بر زمانده خلق اوزرینه مؤثر اولاجق ، حکومت تشکیلاتنك مضر ومضحك جهتلری ، عادات مرعیه نك انحرالانی ، اخلاق عمومیه ده کی فساد کی کوستره جك بر کتاب پلانی حاضر لامشدی . فیخته نك فلسفه سی ناصیل بر فعالیت نامتناهی *Activité infini* یه مستند ایسه حیاتی ده صوگنه قدر معاصرلری اوزرینه مؤثر اولاجق افکاری احضاره سائق بر قدرت باطنیه نك تجلیسندن باشقه برشی دکلدی . چالیشدقچه ، یازدقچه بو احتیاج باطنیسنی تطمین ایده مز ، یگیدن یازار ، یکیدن سویلردی . عمرينك نهایتته قدر بو عزم واراده سی اوکا رهبر اولدی . اراده سنده کی صلابت ، عزم وایماننده کی قدرتدرکه كنچ یاشنده مسلك انتخابی ایچون آنه سیله ، مربیلک ایتدیکی عائله لرله ، دارالفنون طلبه جمعیتلریله الحاصل تورلو شکلده نوع نوع مجادله ومجاهده یه کیریشمشدی . بو اوصافی دولایسیله آلمان تاریخنك الك قاریشیق دورنده پروسیه لیره ، علی الاطلاق آلمانلره یوکسك بر مفکوره ، حس وظیفه تلقیننه موفق اولدی . آلمان وحدت وترقیات فکریه سنده فیخته نك مساعی اراده سی الك یوکسك موقعی اشغال ایدر .

۳

فیخته‌نک یه‌نا دارالفنوننه رایخولدی استخلاف ایدرک فلسفه خواجه‌سی اولدوغی زمان بوسیجه‌سی دولایسیله ساده دوشونن و اوکره‌تن برمعام اولارق قالامازدی . اونک اراده‌سی ، عزمی باشقه‌لرینه مؤثر اولق ایدی . کنجلی اخلاقی بر مفکوره اطرافنده طویلامق ، مستقبل حیاتلرینه براستقامت و یرمک ایستیوردی . فیخته معلم اولدوغی زمان علی‌الاطلاق کنجلاک بویله بر تلقینه نه‌قدر محتاج‌ایدی ! .. H . Steffen او زمان کنجلی خلاصه شویله تصویر ایدیوردی :

« منور کنجلاک مؤسسات موجودیه تماماً معارض اولملردی فقط نه‌ایستدکلرینی ده بیلیم‌ورلردی . اعتقاداتک حیاتی و اعمالی اداره ایده‌جک قوتی قالمامشدی . غایت مبهم بر « ایده‌آل » قیلرده تموج ایدیوردی . و فقط بو ایده‌آل غیر قابل افاده عد ایدیلیور و قیمتی کندی کندینه محو ایلوردی . بویوزدن اخلاقی انضباط حس ایدیوردی . » [۱] بویله بر کنجلاک اوزرینه تأثیر یایمق ، اونلرک قلبنه یکی بر (ایده‌آل) اعمالی ایچون یکی بر هیجان و یرمک ایجاب ایدردی . فیخته یالکیز تشوش اداری و سیاسی به عادات و قناعت دینه‌لرده کی انحلاله قارش یکانه قوت عالم‌لرک کتله خلق اوزرنده مؤثر اولابیلملری تشکیل ایده‌بیله جکنه قانع ایدی . یالکیز بونک ایچون اونلرده مشترک برامل اولمالی ایدی . بویله مفکوره‌سز ، املسز ، یتیشه‌جک کنجلاک ناصیل ماتی انحلال مغنوبدن قورتارابیلیر ؛ انسانیتته ناصیل خدمت ایده‌بیلردی ! .

فیخته ، یه‌ناده ایشته هپ کنجلاکه بویله بر هیجان و یرمکی هدف اتخاذا یتمشدی . تدریساتیله نظریه علمنی آکلاتیرکن طلبه‌سیله صمیمی و هرکسک آکلایاجنی وجهله آیریجه مصاحبه‌لرده بولونور ، اراده‌لرینی بر هدفه سوقه اوغراشیردی . درس‌لری بر منبع هیجان اولمغه باشلادی . سیاسیله طور و حالیه قدرت اراده‌سنی کوسترن بومعالم آرا صیرا مخاطبلرینی ایقاظ ایدر ، دوشوندیریردی :

« افندیلر دیردی : طویلانیکنز ، کندیکنزه کلیکنز ، موضوع بحثمز هیچ خارج ، اشیای خارجییه دکدر . بالذات کندیمنز » [۲]

بو قوئی تنبیه اوزرینه سامعلرده بر حرکت او یاندیریر ، برسیدکینمه وجوده کتیریردی .

[۱] H. Steffen Was ich erlebte. Xavier Léon. Fichte et son temps p. ۲۸۵

[۲] Xavier Léon. Fichte et son temps, p. ۲۸۵

خارجہ قارشى تفکراتى اونوتدیریر ، هرکس فیخته‌نک سوق ایدہ‌جکی استقامت روحیه‌یى تلقی به حاضر لانیردی .

مع مافیه فیخته تدریس‌اتیله‌ده اکتفا ایدہ‌میوردی . کنج‌لرده قوتلی بر املک حاکم اولمامسی ، وجدان‌لرک مکلفیت قطعیه دویماملری یوزندن حظوظات حسیه‌یه پرستش ایدیورملرینک چوق قولای اولدیغنی کورویوردی . بزى لذات حسیه‌نک حاکمیتندن قورویاجق (ایدہ‌آل) اولابیایردی . حالبوکه منور طبقه صریح ایدہ‌آلدن محرومدی .

۱۷۹۴ ده درس‌لرینی بیتیردکن صکرا بش قونفرانسى عالم‌لرک وظیفه‌سنه تخصیص ایتدی . بو قونفرانس‌لر بر طرفدن فیخته‌نک تفکرات نظریه‌سنی ، دیگر جهتدن عالم‌لرک وظیفه‌سنی ارأه صورتیله مخاطبلرینه القا ایتک ایسته‌دیکی هیجانی ارأه ایدر .

۴

فیخته قونفرانس‌نه افکار فلسفیه‌سنک بعض اساسلی نقطه‌لرینی ایضاحله باش‌لایور . بشرک غایه‌سی قانون عقلینک ، قانتک تعبیرنجه غایه‌لرک تحقیقیدر . فقط تحقق ایدہ‌جٹ غایه فردی دکلدر . بو غایه‌لر آنجق جمعیت داخلنده و حیات اجتماعیه‌نک ترقیسیله وجود پذیر اولابیلیر . بناءً علیه انسانک غایه‌سی نوع انسانی‌یه مربوط واونکله مناسبتداردر . فیخته بو فکری شویله ایضاح ایدیوردی :

انسان جمعیت داخلنده یاشامق ایچون مخلوقدر ، اوراده یاشامق اونک وظیفه‌سیدر ، یالکر باشنه یاشامق ایسته‌ین انسان کندی موجودیتنه متناقض بر یول طوتمشدر .

بناءً علیه عقلک ایجاب ایتدیکی طریقک اختیاری اعمال بشریه‌ده‌کی غایه‌نک تحقیق سادہ‌جه فردک مقصدینک حصولی دکل ، انسانیت ایچنده غایه بشرک تحقیقیدر .

فیخته‌نک نظرنده انسانیت بر تصور مجرد ، بر تصور ذهنی دکلدر . بالعکس بر حقیقت فعلیه‌در . انسانلرک یکدیگرینه محتاج بر صورتده بر برینه مربوط اولمالری انسانیت دینیلن عضو حقیقی‌ی تشکیل ایتدکلرینه دلالت ایدر . مادامکه انسانیت حجیرتک وجوده کتیردکلری فرد ذی‌حیاتی کی بتون افرادک تشکیل ایتدکلری عضویتدر . او حالده بوتون فردلرک متقابلاً بر برلرینه تأثیر ایتملری ، اعمال متقابله‌ده بولملری ضروریدر . بواعمال متقابله‌درکه کسوه اخلاق اکتساب ایدر . هر فردک یکدیگرینک حریتنه تجاوز ایلمه‌سی ، هرکسی بر برینک حیثیت انسانیه‌سنی طانیمسی و بر برینک متقابلاً کالنه چالیشماسی بوندن نشأت

ايدر. شو حالده انسانيت بوكاله مانع اولان مجبوريت ماديهره وبرقسم انسانك ديكرينك اوزرينه حاكم اولماسي كي تجاوزدن متولد مناسباته معارضدر وبونلره مقاومتي امردر. انسانتي تشكيل ايدن فردلر هراعتبارله غير متجانسدر، بربرلرينه هيچ بكنزه منزلر. اولر آراسنده كي يكانه رابطه غايه لرنده كي وحدت وهپسبك هدفى اولان كمال (Perfection) در. كلاك يكانه وصف اساسيسي هر زمان وهريرده بر اولماسيدر. اكر هرانسان غايه سي اولان كاله ايريشديكني فرض ايتسهك عمللري آراسنده هيچ فرق اولماز، هپسي بر، هپسي بر فرد عد اولونابيليردي. او وقت هپسينك دوشونجه سي عيني هپسينك حركتي بر اولوردى. بناء عليه جمعيتك غايه سي، غايه علويه سي فردلري آراسنده بو نوع وحدتي تأسيس ايدم بيا مسيدر. فقط بويله بروحدت حاصل اولابيلمسي ايچون بتون فردلرك بو مطلق كاله ايريشمسي لازم كاي. انسان انسان قالدجه تصورايديلن بومطلق كاله ايريشه مز. بو حالده جمعيتك غايه علويه سي، يعنى فردلرك وحدتي، عيني طرز عمله مالك اولمالري ده حصول بولاماز.

فقط بو غايه نهايه حاصل اولماسه بيله بوكا هر دقيقه ياقلاشمق ممكندر ووظيفه در. ممكندر. چونكه انسانلر آراسنده حقيقي تعاون واردر. متقابلاً بربرلرينه مؤثر اولورلر. بو حال جمعيتي برعضويت، برعضويت حقيقيه قلب ايلمشدر. ناصيل برعضويتده هر هانكي جزئك كمال وياضعفي ديكر اقسام اوزرينه تأثير ايدرايسه فردلرك تشكيل ايتديكي «انسانيت» دنيلن عضويتده عيني حال واقعدر. باشقه لرينك بنم كالمه خدمت ايلسي ديكر لرينك ده كاله ايريشمسينك واسطه سيدر. وظيفه انسانيه واجتماعيه ده بوندن نشأت ايدر. بوضورتله افكارك بربرلريه تصادمي ومتقابلاً بربرينك تكاملنه خدمت سايه سنده اك يوكسك، اك علوى روحلر تشكيل ايدر وبو اجتماعي مناسبت سايه سنده نسل انساني كاله ايردر. انسانتي وكالى بو صورتله تصور ايتدكن صوكرا بو فيكرلرك علويتني فيخته بويوك بر هيچانله اكلاتيور:

« بويله جهدمتمادي ايله اله كن اك يوكسك فكر وعمللري ديكرلرينه تلفين واونلري قبول ايلمكن دها علوى برشي بيلمورم. كيم اولورسه كز اولوك هيگز انسانيتدن برجزء، بر فردسكز! بوبوك برلكك عضويسكز. بويله تأثير متقابله بولونان انسانلرك عددي نه اولورسه اولسون بن سزه، سز يكا، مؤثر اولورز. عفاك امرايتديكي طرزده برينك هر هانكي برعملي بنم ايچون فائده مز دكلدر. » بو مقدمه عالمك وظيفه سي كوسترملك ايچوندر. فيخته اوچونجي قونفرانسنى اصل

موضوعه حصر ایلور . جمعی و انسانیتی بویه تصور ایدنجه ، بالخاصه فردک کالی انسانیتده کورونجه عالمک وظیفه سی آریجه کسب اهمیت ایدر . جمعیت داخلنده هر فردک آری آری اشتغالانده بولونماسی هر کسک خصوصی بر وضعیت اکتساب ایتسنه سبب اولمشد . بوسایه ده هر بریمز دیکرینک معایسندن استفاده ایدرک یاشایه بیلیمک امکاتی الله ایده بیلورز . مادامکه هر هانکی مسلك اولورسه اولسون هیمز دیکرلرندن استفاده ایده بیلورز ، هپسی شایان حرمتدر . فقط عالمک ، مسلك علم اربابی جمعیتده دها مهم وظیفه لر ایضا ایدرلر ، دیکرلرینی اداره ایلرلر . اونلرک وظیفه سی اولاً انسانک وظیفه و احتیاجنه کوره حیاتک استناد ایتدیکی دساتیر اساسیه و غایه سی کوسترمکدر بوفلسفه نک وظیفه سیدر . ثانیاً او غایه و احتیاجک حصولی ایچون تعقیبی ایجاب ایدن واسطه لری تعلیمدرکه تجربه یی ، فلسفی و تاریخی معلوماتی اقتضا ایلر . ثالثاً معلوم بر جمعیتک حال مدنیسنه کوره تطبیق ایدیلن وسائط مسئله سی کلیرکه بو تاریخک ایشیدر . حیات ایچون لازم کلن بومعلوماتی حائر اولملری اعتباریه عالمک انسانیتک ترقیسی و مدنیتک کالی ایچون چالیشمغه مجبور درلر . نور عقل بالخاصه عالمدره تجلی ایلیه چکی ایچون اونلر انسانیتک مریدسیدرلر . کورولیورکه عالمک وظائفی اساس اعتباریه تماماً اجتماعیدر .

فقط بو وظیفه ایله مکلف اولان عالمدرن جمعیت یالکیز علم ایسته مز . موفق اولق ایچون عمل و اخلاقده ایستهر . بر زمانک عالمدری ساده جه او دورک علم و حرثنک دکل ، فضیلتنکده ممثلی اولمالیدر .

وظیفه عالمه جمعیت داخلنده هر فردک یوکسلمسی ایچون چالیشمغی و یالکیز بونی غایه اتخاذا ایلسنی امراید . فقط هیچ بر کیمنه صاحب فضیلت اولمادجه ، آخرک خیرینی امل اتخاذا ایتدکجه دیکرینک تعالیسنه خدمت ایلدیکنی ادعا ایلیه مز . بزیا لکیز سوزلر مزله درس لرمزله تعلیم ایتمکده دکلز . دها قوتله نمونه امتثال اوله رق آخری اوزرینه تأثیر ایده رز .

عالمک دیکر انسانلره نمونه امتثال اولاجقلری ایچون معاصرلرینک اک فضیلتی آدمی اولمغه واک یوکسک اخلاقی تمثیل ایلکه مجبوردرلر . فیخته بوتون بونلری اک جاذب بر اسلوبله آکلاتدقن صکرا خلاصه شویله دوام ایدیور :

ایشته افندیلر ، سزک و بزم مشترک وظیفه مز ، مشترک مقدراتمز ... بویه بر وظیفه خصوصیه ایله مکلف اولق نه بختیارلقدر ! چونکه انتساب ایتدیکنز مسلك علم دولایسیله یامغه مجبور اولدیغمز

بو وظیفه حد ذاتنده انسان اولمق اعتباریله اینفاسیله مکلف اولدوغمز ایشدر بونی دوشومتک سایه سنده روحزی یوکسلیتز و بزده آنجق بویله یوکسله بیلیرز. بکا کلنجه عمری عصرمک وکله جک عصرک مدنیتی ایچون خدمته حصرایتدم. بن حقیقتک خادمی یم. حقیقت ایچون هرشی یاپمغه هرته لکینی کوزه آلمغه، هر جفای چکمکه حاضرم. اگر حقیقت اوغرنده تضییقانه اوغرایه جق اولورسه م، بو اوغورده اولورسه م وظیفه می ایفادن باشقه برشیمی یایمش فوق العاده لکمی کوسترمش عد اولنه بیلیرم؛ بوسوز لرمک اهمیتنی بیلور، عصرمز کی ضعیف بر عصرده بو حسیاته، بو حسلرک افاده سنه تحمل ایدیله میه جکینی ده کسیدیریورم. بوتون بونلرک بعضیلری طرفدن وهم و خیال عد ایدیله جکنک ده فرقنده یم... فقط کیمه خطاب ایتدیکی دوش-ونیورم. قارشیمده کنجلرک بولندیغنی وکنجلکاک روحلری بویله برحاله دوشمکدن صیانت ایده جکینی بیلورم. اونک ایچون متین بر اخلاق سایه سنده کنجلکاک قلبنده قوتلی احتیاسات او یان دیرمق آرزو ایدیور واونلرک آتیده بویله کوچوکلکک دوشملرینه مانع اولمق ایستیورم. آچیقجه سویلیورم که مقدراتک بکا تفویض ایتمش اولدینی بو کرسیدن علوی وشایان حرمت اولان هر شیئه قارش متین بر استقامت روحیه، قوتلی هیجان و حسیات تلقین ایتمکه، هر نه بهاسنه اولورسه اولسون وظیفه مز یاپمغه اوغراشه جغم. برکون بورادن داغیلوب مختلف یرلره گتیدی کگز وقت حرکات کزده یالکز (حقیقت) ک حاکم اولاجغنه و بوتون دنیادن قوغولسه بیله اونی سز حمایه ایدجک کزده بو اوغورده افترالره مقاومت ایده جک کزده و کوچوک روحلی انسانلرک استحقاق لرینه قارشی یالکز مرحمت دو یاجغ کزده یقین حاصل ایتمک ایستیورم.

5

فیحتہ «عالم لک» وظیفہ سی حقندہ کی بوفکر لک بالخاصہ برچوق نقطہ دہ تقدیرایتدیکی
ثران ثراق روسونک افکار فلسفیه سنک ضدی اولدیغنی بیلوردی. روسویہ کوره مدنیت،
افکارده ترقی، مخیله نك انکشافی، عقل الحاصل جمعیت ومحصول جمعیت اولان هر شی
سعادتیی محو ایدن، انسانی عدم فلاحه سوق ایلین الهمم عاملدر. اونک ایچون حال طبیعییه
رجوع ایتک، احتیاسات طبیعییه مزه قیمت ویرمک روسونک فلسفه سنک عهده سیدر.

شو حالده روسويه كوره عالمك وظيفه سي حال طبيعي بي تنوير ايتك ، باشقه سنه تأثير
يا بمقدن قاجينه رق هر كسي احتساس طبيعي سنه ، غريزه لرينه بيراقمقدر . بو افكار البته
فيحته نك عالمك وظيفه سي تماماً اجتماعي عد ايدن وفضيائي آخره قارشى مؤثر اولمقدم
بولان نظرياتنه مبايندر . فيحته آنجق عقلك قانونلرينه اتباع سايه سنده عالمده مطلوب اولان
انقلابك حصول بولا جغنه قاعدرد .

اونك نظر نده روسونك حال طبيعيسيله عقلك بزوارائه ايتديكي غايه يكدى كرينه ضد دره
عقلك غايه سى كنديمزى طبيعت وحسيات طبيعیه بيراقه رق عاطل وسما كن قالمق دكل

بالعکس طبیعت اوزرنده اراده معقوله نك ظفرینی تأمین ایده جك صورتده فعالیتدر. فضیلت بو صورتله کوستریله جك لاینقطع عمل وحرکتدن باشقه برشی دکلدرد.

فیخته مدنیته ، فضیلتی تلقیده ، روسودن بو صورتله تماماً آریلیوردی . بناء علیه ادعاسنی تأیید ایتك ایچون کندیسنه معارض اولان بو فکردن بحث ایتکی اونوتمادی . بشنچی قونفرانسنی ده بوکا ، یعنی روسونك نظریاتنه حصر ایلشدر .

روسو نه ایچون بویله کوردی ، نه ایچون مدنیته حقنده بو یا گلش حکمی ویردی ؟ فیخته اولاً مآلاً شویله سویلیور :

« روسو قوتلی مخیله‌سیله ، احتیاساتنه تبعینله بر عالم تصور ایتمش ، بالخاصه او عالم ایچنده اك مهم وظیفه ایله مكلف اولان ارباب علمك یالکیز قلیبرینك نداسنه تبعیت ایتدکلی حالده نه یامالری لازم کله جکنی دوشونمشدی . برده حقیقی عالمه ، موجود ارباب عنمه باقدی . نه کوردی ؟ بر طاقم آدملرکه حیثیت انسانیه لرینك فرقنده اولیه رق حیوانلر کبی یرده سورونویور ، کولسکه لره مربوط اولویورلر . بر طاقم آدملرکه حظلرینی ساده جه اك عادی اذواقك تطمیننده آرییورلر ، بو عادی ذوقلرینی تطمین ایتك ایچون نه حق ، نه عدالتسزلک ، نه حرام ، نه مباح هیچ برشیئی دوشونمیور ، بویولده ایجاب ایدیجه بوتون انسانیغنی فدادن چکنمیورلر . روسو حسیات و مخیله‌سنی بیراقره رق شو حقیقی عالمه بائدینی زمان حق ، ناحق حسنك قالمقده اولدیغنی ، حکمت منفعتنی استحصال مهارتندن ، وظیفه لذات حسیه نك تطمینندن عبارت عد ایدلیکنی بو طرزده دوشونماین ، حرکت ایتمینلرک هر طرفدن عدم تقدیر وحقارتیه اوغرادیغنی ، ملتئك مرهپسی و مرشدی اولماسی لازم کلنلرک زمانك بو جنت وفضایخنه طوقونماغه دقت ایتدکارینی الحاصل عادی ذوق احتراضنك هرشیئه حاکم اولدیغنی کوردی . یوکسك وجدانی ، علوی حسی بوتون بونلردن رنجیده اولدی ، مدنیته وعصرک حاله قارشى قلباً دویدینی حس عصیانى افاده ایتدی . عصرندن ، مدنیته دن استکراه ایلدی . بر روسونك بو حالندن دولای عیلاماملیز ، بالعکس یوکسك بر روحه دلالت ایتدیکی ایچون تقدیر ایللیز . »

ایشته روسو بویله کوردیکی وبویله برحس ایله دوشوندیکی ایچون احتیاجلری و آرزولری چو غالتان وبونك نتیجه‌سی اولارق حریتی سلب ایلین مدنیته ک علیهنده بولونمش انسانی حال طبیعی یه (Etat de nature) ارجاع ایدرک معصومیت وحریته قاووشدیرمق ایسته مشدر . بو دور معصومیت بر حال ابتدائیدر . بشریتك استهداف ایتدیکی غایه بودکلدرد . انسانیتك ایجاب ایتدیکی معصومیت جهلدن تولد ایدن صافیت دکل ، بالاراده وبالشعور اکتساب ایدیان عصمتدرکه انجق عقلك ارئه ایلدیکی طریقده جهد ایله اکتساب اولونابیلیر . غایه عقلك ظفریدر .

روسو انساني حال طبيعيه ارجاع ايدوك اونى فضايلدن تجريد ايتك ايسيتور ، فقط بوصورتله فضيلتلى ده سلب ايليور . اونك ايچون روسونك تصور وتصوير ايتديكى حال طبيعي ماضيه دكل ، استقباليه كورمليدر . انسانيت بو سعادت حاله جهديله ، سعييله لاينقطع تقرب ايله جكدور . بو دور عقلك ارايه اينديكى غايهك ظفريله حصول بولا جكدور .

انسان غايه سنه فناقلردن تيتريه رك عالمك دوشديكى ضالالتدن اوركه رك بر كناره چكيلمكه دكل ، فناقلرله مجادله ايدرك ، عالمى اصلاحه چاليشه رق واصل اولابيلير . روسو انسانده وانسانيتده كى قدرتى كورمه مش ، عقلك حال جهده دكل حال سكونده كى هدفنى تعيين ايدوبيلمشدر . حالبوكه غايه انسانيت فعاليتده ، عقلك عملده كوسترديكى يولده در . فيخته طلبه سنه بونون بونلرى او قدر جاذب ، او قدر مؤثر لسانله اكلاتدى كه عكسلى قيصه بر زمانده بوتون روحلرده حس ايدلمكه باشلاندى . بو كونده بو قونفرانسلىر متاندن او قودى غكز زمان فيختهك هيچانلرني دويويور وتيتريه يورسكز .

تاريخ فلسفه معلمى

محمد امين

